
Ivo Prpić, postumni *croquis*

ŽARKO PUHOVSKI

Ivo je Prpić bio, u punome smislu riječi, komad od čovjeka – u fizičkome i intelektualnom, u moralnome i političkom, u svjetonazorskom i svakodnevnom pogledu. Njegova je kompaktnost, u biti i pojavi dakako, bila pak sazdana od (osviještenih) protuslovlja. Bio je (naobrazbom) filozof koji je (istraživačkim i predavačkim opusom) za razumijevanje države dao više od svih politologa, (orijentacijom) teoretik koji je političku realnost (analizama) vidio bolje od svih empirijskih istraživača, (habitusom) ljevičar koji je (ponajprije predavanjima) liberalizam učinio prihvatljivim gotovo svima (koji su ga čuli). Porodičnim podrijetlom iz Krivoga Puta (kultnoga mjesta nekoliko generacija hrvatskih nacionalista), socijaliziran, međutim, u striktno partizanskoj tradiciji, hrvatstvo je smatrao tek jednom od naslaga svoje kvintesencije. Osobnom motivacijom nezasitno politički zainteresiran, otklanjao je, ipak, svaki aktivizam (s kratkim izuzetkom epizode vezane uz UJDI).

Sve te kontradikcije uspijevao je, dakako dijalektički, i suprotstavljati i miriti tako da je, na kraju svake od životnih epizoda – pa, konsekventno, i sada na kraju životnoga opusa – uvijek ostajao onaj isti; tvrd a tolerantan, glasan a argumentiran, ozbiljan a podsmješljiv, jasan a kompleksan, riječju: Prpić. Čovjek kojemu nije bilo do svidanja ni do lakoće razgovaranja (a kamoli egzistiranja), koji je razgovarao ozbiljno o samo tri teme: politici (i njezinoj teoriji), filozofiji (i njezinoj kritici) i sportu (i njegovoj zloporabi) – umjetnost je, primjerice, načelno (gotovo platonovski) odbijao kao razgovorni objekt.

Vjerojatno je najvažnija njegova osobina bila to da je, predavajući i brbljajući, svađajući se ili komplimentirajući, pišući i dopisujući se, neprestance izgovarao (ili ispisivao) – pojmove i jedva što drugo do pojmove. Dok drugi izgovaraju riječi, Prpić je neprestance (re)producirao pojmove i pojmovne sklopove, dajući tako riječima fiksna (i fiksno argumentirana) značenja – bilo da se je radilo o (re)interpretiranju formativnoga nasljeđa ili o inovativnim inačicama, o političkim teorijama ili o

nogometnoj strategiji. Dobro je znao da je objašnjavanje pojmova (sebi i drugima) moguće tek posljepkom njihova fiksiranja – kako bi ih se, potom tek, razlagalo – povijesno ili historijski, u djelovanju ili teorijski.

Sve su te Prpićeve nosive osobine postale faktičkom osnovom transgeneracijske legende upravo njegovim djelovanjem na Fakultetu političkih nauka, od druge polovine šezdesetih na dalje. Nasuprot kasnijim interpretacijama, Fakultet je tada bio mnogo prije alternativno filozofijsko učilište no mjesto (singularnoga ili pluralnog) znanstveno-političkoga naukovanja. Nosivo ime toga razdoblja bio je nedvojbena Vanja Sutlić, a uz njega su studenti/ce (barem, ambiciozniji među njima) tretirali kao doista bitna još samo Pavićeva i Prpićeva predavanja. Sutlić bi – tri-četiri puta u semestru – održao jednu od svojih neusporedivih onto-teo-kosmo-antropoloških mis(tič)nih svečanosti o kojima se potom tjednima raspredalo (tim više što veći dio auditorija nije zapravo mogao pratiti ni logiku, a kamoli kontekst izlaganja, ali su svi ipak znali da svjedoče nečemu izuzetnome). Radovan Pavić je privlačio plastičnim predočavanjem geopolitičkih sastavina sudbine do tada nikome poznatih Kurda u ustancima Mustafe Barzanija (i ostalih), ili živopisnim prikazima svojih hodnji gorskom Hrvatskom.

Prpić je bio najmlađi, imao je najniži univerzitetski status i najuže područje interesa: početka, muke (uglavnom mladoga) Marxa u poimanju države (s Hegelom za vratom), a kasnije: liberalizam u pojmovnoj protimbi spram demokracije... Bilo je to, da se ne zaboravi, vrijeme u kojemu je (doista) kulturna knjiga za (praktički) sve na Fakultetu (i mnogo šire), Sutlićeva *Bit i suvremenost*, Locke tek ovlaš spominjala kao građanskoga demokrata, a nastavnik kojemu su Prpića pridružili kao asistenta, Nerkez Smailagić, je najčešće – poput pčele koja leti s cvijeta na cvijet – lepršao s epohe na epohu, s jezika na jezik, s filozofema na filozofem, ne ostavljajući ni na jednome traga. Pod pritiskom atmosfere u kojoj se na predavanjima, bez prijelaza, skakalo od Dantea do tema poput: “SKJ: moralno-politička snaga socijalističkog sistema”, Prpiću je sužavanje (i produbljivanje) vlastita tematskoga kruga bilo očitim imperativom.

Studijski boravak kod Iringa Fetschera i boravak u Frankfurtu omogućio mu je da svoj izričaj dodatno koncentrira na bitno, da dodatno razvije sposobnost apstrahiranja u punome smislu riječi, naime odmicanja od nebitnoga. Fetscherov je marksizam (a, dijelom, i Vranickijev, kod kojega je Prpić doktorirao) bio u mnogome marksologija, no za mladoga marksista to nije bio povod za odbacivanje “lažnoga objektivizma”, nego, dapače, motiv za daljnje pročišćavanje vlastitoga diskursa. Surađujući s Fetscherom – koji je bio jedan od ključnih intelektualaca u SPD-u i savjetnik dvojice premijera – i, istovremeno, svjedočeći novoljevičarskome buntu, Prpić je uvidio kako se zbiva zaista ozbiljno prenošenje teorijskih uvida u političko zbivanje. Zbog toga je, odmah po povratku iz Njemačke, istupio iz SK, kratkim pi-

smom u kojem je naveo dva politički posve jasna razloga – jednostavno nema smisla biti članom stranke koja ne samo da ne djeluje ljevičarski nego, štoviše, uopće ne djeluje kao politički subjekt u modernome smislu pojma. Učinio je to prije gotovo svih desnih (“nacionalista”) i lijevih (“anarholiberala”), bez pompe i, naravno, osobnom gestom.

Pozicija je Prpićeva na Fakultetu bila time još oslabljena. S “nacionalistima” (koji su u to doba još uglavnom plodno surađivali s partijskim forumima) nije mogao, ne samo zbog vlastita otklona od partijskoga oponašanja ozbiljne politike nego i zato što nije dijelio uvjerenje o tomu da je (“praxisovska”) ljevica (posebice nakon zbivanja 1968.) ključni problem. S “praxisovcima” je tek djelomice surađivao, ponajprije posredstvom dobrih odnosa s vjerojatno najtolerantnijim među njima Predragom Vranickim (ali ga nisu napuštale sumnje u to da Gajo Petrović – ključna figura među njima – funkcionira manirom partijskoga sekretara).

Ostao je tako u svojem kutu, neprestance kopajući kroz – povijesne i kategorijalne – slojeve, ali nije ostao sam. Njegov je ugled bio zasnovan upravo na onome što je najbolje radio – na intelektualno uvjerljivome fiksiranju pojmova (malo je bilo uspješnih predavač(ic)a koji su se toliko malo bavili šarmiranjem slušateljstva). U jednome razgovoru nakon Prpićeva javnoga predavanja sredinom sedamdesetih (u “Paliću”, dakako) Sutlić ga je nagovarao na drukčiju predavačku praksu, otprilike: “Ma daj, Prpić, ti znaš kaj pričaš, ali opusti se malo, privuci ih, nemoj samo stajati ko propovjednik, iskoristi ruke!” Prpić je, kao i obično, promislio malo i potom stavio svoju (ogromnu) šaku stol, rekavši: “Vi to možete, ali pogledajte svoju i moju šaku”. Doista, bile su to šake za kopanje (i rukomet, nekada), Sutlićeve pak na predavanjima sličnije Holmesovima dok svira violinu (a impersonira ga Jeremy Brett). I na tomu je ostalo – jasno, nipošto samo zbog fizikalno-antropoloških danosti...

Studenti/ce su bili, naravno, posebice impresionirani povremenim ironijskim digresijama (u inače strogo strukturiranim predavanjima), katkada čak ispadima gotovo pravedničke ljutnje zbog kontaminiranja javnoga govora, dapače, zbog, kako je volio ponavljati, neznačajkoga nijekanja smisla nekih od ključnih pojmova mišljenja o politici. Kada bi čuo, ili pročitao fraze poput “društveno-politički porredak”, “moralno-politička odgovornost”, a posebice: “društvena zajednica” (ili, čak, “društveno-politička zajednica”), planuo bi i održao kratki kurs o razlikovanju javnoga i privatnoga, o neusporedivosti konstitutivnih pretpostavki društva i zajednice, o produktivnome odnosu *bourgeoisa* i *citoyena*. Možda najsustavnije – nakon dugogodišnjega skiciranja u različitim povodima – iznio je tu kritiku svakidašnjega (ne samo političkog) jezika 1976., u raspravi o Zakonu o udruženome radu (na zgrazanje preostalih partijaca na Fakultetu, Bilandžića i Tomca prije svega).

Teorijska potka toga višedesetljetnoga kategorijalnog kopanja jasno je iskazana u Prpićevoj disertaciji (objavljenoj 1976., pod naslovom *Država i društvo. Od-*

nos "građanskog društva" i "političke države" u ranim radovima Karla Marxa. Tamo se doista minuciozno reproducira Marxovo gombanje (kako bi rekao Sutlić) s Hegelovim pojmovljem. U Marxovoj interpretaciji Francuske revolucije Prpić vidi shvaćanje epohalnih promjena građanskoga društva i političke države. Građanski svijet – za razliku od feudalizma u kojemu je na djelu identičnost građanskoga društva i političke države – živi od odijeljenosti tih dvaju konstitutivnih načela. Pritom je posebice važno insistiranje na tomu da za Marxa sintagma građansko društvo do 1848. označuje "skup odnosa i institucija u procesu materijalne proizvodnje unutar bilo koje povijesne epohe" (str. 58), a nakon toga tek povijesnu epohu simbolički započetu Francuskom revolucijom. No, ono što određuje Prpićevo teoretiziranje u narednim decenijama sažeto je u preuzimanju ranomarxovskoga poimanja države "kao posebne sfere cjeline, koja je puka forma zajednice" (104). Jer, odatle slijedi za Marxa republikanski oblik države i demokratsko političko opredjeljenje, a za Prpića pokušaj da ih reinterpretira u suvremenosti.

Suočen sa zajednicom koja je (gotovo) podjarmila društvo, Prpić od sedamdesetih sve jasnije uvida kako se tako pripravljeno konceptualno bavljenje državom – a to mu je svagda glavna intencija – nužno spotiče o činjenicu da, svim prividima unatoč, real-socijalizam (ili komunizam) ne omogućuje ni egzistenciju države u klasičnome smislu pojma. Iz državno-partijskoga amalgama može se, konsekventno, izići tek njegovim liberaliziranjem; institucijski to pak zahtijeva republikanski pristup (utoliko se Prpićevo bavljenje Hannahom Arendt zbiva posredstvom refleksije o nužnosti republikanskoga pristupa inadekvatnim državnim tvorbama – kako u sedamdesetima tako i još nedavno). Odatle njegovo sve naglašenije okretanje (prije svega: političkome) liberalizmu, ali i propitivanju socijalne cijene takva sustava (o kojima se tek danas nešto više razmišlja). Osamdesete ga, sa sve jasnijim okretanjem javne rasprave pitanjima o naciji i nacionalizmu, navode na – karakteristično – naglašavanje specifičnosti (pa i "zakašnjelosti") lokalno formiranih nacionalnih strategija i, ponovno, njihove invalidne politiziranosti.

Činjenica da pluralistička rekonstitucija Hrvatske (zadugo barem) ne udovoljava temeljnim liberalnim postulatima, uz istovremeno oficijelno insistiranje na u mnogome arhiviranom poimanju države, navodi ga na bavljenje ne samo politologijskim nego i pravnim problemima suvremenosti. U naciji koja je oduvijek obilovala državotvornima, za državnomisleće (a Prpić je tu svakako jedan od ne samo malobrojnih nego i bitnih) naprosto nije bilo mjesta. U posljednjoj se je fazi stoga okrenuo globalizacijskome kompleksu i u njemu, opet, pronašao "korištenje liberalnih vrijednosti" u legitimacijske svrhe ("Globalizacija i demokracija", 2004. – uvod). Tematski je krug bio tako zatvoren – bavljenje Marxovom invektivom (po preciznosti bez presedana u domaćoj literaturi) dovelo je Prpića do nužnosti da se suvremenost pojmi polazeći od raščlambe djelovanja države, a pritom ustanovljeno

realsocijalističko falsificiranje državnosti do nužnosti da se liberaliziranjem te tvorbe tek omogući zbiljsko politiziranje društvene egzistencije. To pak što je *ancien régime* svojim raspadom osnažio mnogo prije nacionalističke no liberalne značajke nove zajednice značilo je da potreba za liberaliziranjem ostaje na dnevnome redu još jednoga razdoblja, ali istovremene su globalizacijske tendencije drastično pokazale (ponajprije socijalna) ograničenja liberalne ideje zajednice. Na kraju je, opet jednom, bio početak – uticanje građanskome društvu (pa makar i u globalnim “okvirima”) da bi novo politiziranje moglo otvoriti prostor i novome poimanju države.

Smrću Ive Prpića više nema ni “našega Ive” niti “profesora Prpića” – ostaje (poput Hegela ili Dahla) samo Prpić, kao neka vrst postumno zadanoga mjerila. Možda čak – u ograničenome krugu, na žalost – kao svojevrsna jedinica argumentacijske nepрониčnosti (u engleskoj tradiciji ionako bi se reklo da je najviše što se s čovjekom može dogoditi to da mu prezime pišu malim slovom – kao pojam, naime). Međutim, ograničenost dosega pratila je Prpića sve do kraja. S jedne strane, malo je ljudi u hrvatskoj znanosti (i kulturi uopće) s tako malim opusom izvršilo tako velik utjecaj – ali, opet, na mali broj ljudi. Zato su u povodu Prpićeve smrti objavljene tek poneki nekrografi (za nekrologe, na razini pojma, valjalo bi barem pokušati su-misliti s Prpićem). No, u osnovi riječ je o posljjetku osviještenoga životnog projekta – kategorijalnoga kopanja, bušenja, rovanja duboko ispod fenomenalnosti koja oko bode (poput Marxove “stare krtice”). A o rudarima se, znano je, nešto više govori tek kada ih više nema.